פרשת תולדות

מחודש

הצדיק מזכה לבנו כל טוב

וְאֵלֶּה תּוֹלְדֹת יִצְחָק בֶּן אַבְרָהָם אַבְרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק: (כה, יט)

עוד נתכוון לומר על זה הדרך, **[ו]אלה תולדות**, פירוש מאורעות אשר עברוהו ליצחק כמפורשים בסדר הפרשה, וכאומרם ז״ל שכולם שלמים בלא שום מאורע של צער, וברוב טוב עושר וכבוד, וכמבואר בפירוש רמב״ן ז״ל (כה לד), מה שלא היה כן לאברהם שכמה עברוהו מהצרות. ונתן הכתוב טעם, לצד כי **אברהם הוליד את יצחק**, ולצד שאביו צדיק היה, וזיכה לו העושר והכבוד וכו׳, מה שאין כן אברהם שלא היה לו אב שיזכה לו:

התפללה על קיום ההריון

וַיִּתְרֹצְצוּ הַבָּנִים בְּקִרְבָּהּ וַתֹּאמֶר אִם כֵּן לָמָּה זֶּה אָנֹכִי וַתֵּלֶךְ לִדְרֹשׁ אֶת יְיָ: (כה, כב)

ויתרוצצו הבנים וגו׳. צריך לדעת אומרו **ויתרוצצו.** גם אומרה **למה זה אנכי.** ורש״י פירש אם כן גדול צער העיבור, **למה זה אנכי** מתאוה ומתפללת על ההריון, ע״כ. ופירושו ז״ל אין הדעת מסכמת עליו שתמאס הצדקת בהריונה לצד הצער, גם במה נחה דעתה באמור לה האלהים **שני גוים** וגו׳, ובזה לא יוסר צערה. ורבותינו ז״ל (ב״ר סג ו) דרשו דרשות הרבה, אבל פשט הכתוב לא נודע:

אכן פשט הכתוב הוא, **ויתרוצצו** לשון ריצוץ, פירוש היו נדחקים ביותר כשיעור שיהיו מתרוצצים ולא יתקיימו במעיה, וזה יורה כי הריונה אינו מתקיים. **ותאמר אם כן למה זה אנכי,** פירוש **זה** מורה באצבע, חוזר אל ההריון, **למה אנכי** הרה, לריק יגעתי. **ותלך לדרוש את ה׳,** פירוש לבקש רחמים על קיום הריונה, ולדעת דבר הסובב הפסדם, כי מן השמים לא יעשו נס לשקר שתפקד בדבר שאינו מתקיים. ולעולם לא הקפידה על צער ההריון, כי הצדיקים יסבלו צער גדול בעולם הזה לתכלית טוב הנצחי:

יצחק קירב את עשיו כדי להחזירו למוטב

וַיְהִי כִּי זָקֵן יִצְחָק וַתִּכְהֶין עֵינָיו מֵרְאֹת וַיִּקְרָא אֶת עֵשָׂו בְּנוֹ הַגָּדֹל וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּנִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּנִי: (כז, א)

ויהי כי זקן יצחק. טעם הודעה זו, כי זו סיבה שיטול יעקב את הברכות כשלא יכירהו. ואמר לשון צער, שהוצרך ליטול יעקב הברכות על ידי סיבה זו ולא בידיעת יצחק, כי מזה סובבו כמה סיבות לבני עמנו:

את עשו. ולא אמר אל עשו, כי לא היה רואהו לומר שקראהו, אלא קרא את שמו:

פניני וחידושי אור החיים הק׳

טעם שעשיו כיבד רק את אביו ולא אמו

וַיֶּאֱהַב יִצְחָק אֶת עֵשָׂו כִּי צַיִד בְּפִיו וגו׳ (כה, כח). **הנה** לדבריהם ז״ל (תנחומא ח) שאמרו שהיה צד אביו בדברים, היאך מעשרין את המלח, לא חש לעשות כן אלא ליצחק ולא לרבקה, כי לא לצד המצוה היה חושש, אלא לצד שהיה ירא מקללתו, גם לתקות הברכות, מה שאין כן רבקה. ולזה תמצא שלא אמר (להלן כז מא) ׳יקרבו ימי אבל אבי ואמי׳, אלא **אבי:**

יעקב גם רצה לקרב לב אביו אליו

וַיָּזֶד יַעֲקֹב נָזִיד (כה, כט). **אולי** כי לצד שראה שהועילה לגימתו של עשו ליצחק, לקח גם הוא דרך לבשל תבשילין, לקרב לב אביו אליו כעשו:

רוצה הקב״ה לזכות את ידידיו

שְׁכֹן בָּאָרֶץ אֲשֶׁר אֹמַר אֵלֶיךָ: (כו, ב). **נתכוין** לומר סתם, לקבל עליו אמרי קדוש אל המקום אשר יאמר אליו, הגם שיהיה הפך רצונו, וליטול שכר על הדבר, כי רצה הקדוש ברוך הוא לזכות ידידיו. וכן הוא אומר (לעיל יב א) ׳אל הארץ אשר אראך׳ וסמוך הזכירה לו דכתיב (שם פס׳ ה) ׳ללכת ארצה כנען׳:

בטל רצונך מפני רצונו

וַיֵּשֶׁב יִצְחָק בִּגְרָר: (כו, ו). **לומר** שקיים מאמר הבורא ברוך הוא, ובטל מחשבתו שקדמה לו:

לא שלט ביצחק עין הרע

מֵאָה שְׁעָרִים וַיְבָרֲכֵהוּ יְיָ: (כו, יב). **פירוש** להיות דדבר הנמדד אין הברכה מצויה בו (ב״מ מב.), וכאן אמר שהגם שנמדד ונודע שיעור **מאה שערים**, אף על פי כן **ויברכהו ה׳.** עוד ירצה שלא נכנס בו עין הרע מהפלגת הריוח, כי יצו ה׳ אתו את הברכה (ע״פ דברים כח ח):

הניסיון ליצחק

וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם יִצְחָק וַיִּחַן בְּנַחַל גְּרָר וגו׳ (כו, יז). **ואולי** כי עשה ה׳ ככה לנסיון, שהגם שאמר לו ה׳ (פס׳ ג) ׳לך ולזרעך אתן את כל הארצות׳, אף על פי כן לא נתנוהו אפילו לשבת שם כאחד העם, אם לא יהרהר אחר השכינה. וכמו כן עשה לאברהם:

ה׳ לא יעזבנו בידו

אַל תִּירָא כִּי אִתְּךָ אָנֹכִי וגו׳ (כו, כד). **פירוש** להיות שראה השפלה ממלך פלשתים, שגרשו מארצו ולא ידע אן יפנה, חש כי ה׳ עזבו, לזה אמר **אל תירא**, לא עזבתיך, **אתך אני:**

בנו הגדול. נתינת טעם למה לא קרא ליעקב, כי זה הבכור, ואולי שלא ידע מהמכר. וטעם יצחק שהיה חפץ לברך עשו הרשע, כי חשב שבאמצעות הברכות יתהפך למדת הטוב ויטיב דרכיו, כי הצדיקים יכאבו בעשות בניהם רשע, והיה משתדל עמו להטיב, ואפשר שהיה מועיל. ותמצא שאמרו ז״ל (ב״ר פ ד) כי נענש יעקב שמנע דינה מעשו, שאפשר שהיתה מחזירתו למוטב, הרי שאפשר לו לחזור למוטב:

נבואות רבקה - ידעה כל דברי יצחק

וְרִבְקָה שֹׁמַעַת בְּדַבֵּר יִצְחָק אֶל עֵשָׂו בְּנוֹ וַיֵּלֶךְ עֵשָׂו הַשָּׂדֶה לָצוּד צַיִד לְהָבִיא: (כז, ה)

ורבקה שמעת וגו׳. פירוש מודיע הכתוב כי רבקה נביאה היתה, ושומעת תמיד בדברי יצחק וכו׳, הגם שלא ידבר בפניה, והבן. ולזה אמר **ורבקה שומעת בדבר** וגו׳, ולא אמר **ותשמע רבקה** וגו׳, ולא אמר **היתה שומעת** וגו׳. ואולי כי דבר אליו יצחק בלט, ולזה האמין בבוא יעקב כי הוא עשו, כי באוזן עשו דבר, והגם כי עיני יצחק כבדו, עם כל זה הודיעו כי דברי סתר אליו. ואולי כי לזה רמז הכתוב באומרו **ויקרא את עשו** וגו׳ **ויאמר אליו בני, ויאמר** [אליו] **הנני**, פירוש נתיחדו לדברים נכמסים:

דברי רבקה אל יעקב, שלא יחשוש

וְרִבְקָה אָמְרָה אֶל יַעֲקֹב בְּנָהּ לֵאמֹר הִנֵּה שָׁמַעְתִּי אֶת אָבִיךָ מְדַבֵּר אֶל עֵשָׂו אָחִיךָ לֵאמֹר: הָבִיאָה לִּי צַיִד וַעֲשֵׂה לִי מַטְעַמִּים וְאֹכֵלָה וַאֲבָרֶכְכָה לִפְנֵי יְיָ לִפְנֵי מוֹתִי: וְעַתָּה בְנִי שְׁמַע בְּקֹלִי לַאֲשֶׁר אֲנִי מְצַוָּה אֹתָךְ: (כז, ו–ח)

ורבקה אמרה. אמר תוספת וא״ו, כי הסכימה היא לרוח הקודש השרויה עליה:

לאמר הנה וגו׳. פירוש שלא יחשוב כי כבר עבר זמן ארוך מעת דבר יצחק לעשו, ויאמר כי לא יספיק הוא לעשות מצותה של רבקה, עד שכבר עשו עשה מעשהו. לזה אמרה **לאמר הנה**, פירוש אמרה לו כי באותה שעה שמעה, ויש זמן:

אחיך לאמר. פירוש לא אחיך בדומה לך, אלא באמירה יאמר אליו שם **אחיך**, אבל לא ידמה חושך לאור עולם. **עוד** נתכוונה באומרה **לאמר**, שלא להוציא דבר שקר מפיה, כי לא אמרה הדברים בדקדוק כיציאתם מפה יצחק, לזה אמרה **לאמר הביאה** וגו׳, פירוש מה שנתכוין באמירתו הוא זה, וזולת **לאמר**, יהיה נשמע כי אומרת דבריו בדקדוק:

ועתה וגו׳. פירוש באותה שעה ימהר להביא מן המוכן גדיי עזים:

שמע בקולי. פירוש הגם שיש בדברים אלו כגניבת הדעת, עם כל זה יש לך **לשמוע בקולי**, פירוש מלבד חיוב מצות כיבוד אב ואם שהיא מצות עשה (שמות כ יב), גם היא נביאה וכתיב בדברי נביא אמת (דברים יח טו) ׳אֵלָיו תִּשְׁמָעוּן׳, לזה אמרה **שמע בקולי**, וכבר כתבנו (לעיל טז ה–ו) שיצטדק נביא באומרו לעבור על מצוה ממצות התורה לפי שעה:

טעם אהבת רבקה ליעקב

אוּלַי יְמֻשֵּׁנִי וכו׳ וְהֵבֵאתִי עָלַי קְלָלָה וְלֹא בְרָכָה: וַתֹּאמֶר לוֹ אִמּוֹ עָלַי קִלְלָתְךָ בְּנִי אַךְ שְׁמַע בְּקֹלִי וְלֵךְ קַח לִי: (כז, יב–יג)

וראיתי לתת טעם לאהבת רבקה ליעקב. לצד כי עיני כל אליה יצעירו כי ממנה יצא רשע – הוא עשו. והנה לטבע הרגיל החלקים יאהבו חלק אל חלקיו, וזה מהבוחן, לזה גלתה דעתה כי לא כן הוא, ומעשיה מוכיחות כי מקורה ברוך, וחלק הטוב חלקיה, וטבעה אל אהבת הטוב ירוץ. ולזה תמצא שירבה הכתוב לומר בכל פועל ופעול ממנה **יַעֲקֹב בְּנָהּ** ללא צורך (פס׳ ו, טו, יז, מב), וכוונתו היא להגיד כי ממנה אורחות צדיק, ויסודו מיסודה גם כן נבנה, ומוצאו של עשו לא מבחינתה של רבקה חס ושלום:

גם יש סוד בדבר כידוע ליודעי חן, כי הוא [עשיו] זוהמת הקדושה אחר צירופה באש הגבורה שבבחינת יצחק אבינו, והבן. והגם שכתבנו למעלה (כה כ) כי סיבתו הוא היותה ׳אחות לבן׳, דבר זה לא יהיה סיבה לבחינת רבקה כי ממנה היא כמעשיה חס ושלום, ופרט זה הוא מהמוסגל להפריד הזוהמא בפני עצמה, ולעמוד קו הטוב על תילו הוא יעקב אבינו, ששופריה מעין שופריה של אדם הראשון (ב״מ פד., ב״ב נח.), והוא סוד, והבן:

יצחק בירך ליעקב על אף חששותיו שאינו עשיו

וְלֹא הִכִּירוֹ כִּי הָיוּ יָדָיו כִּידֵי עֵשָׂו אָחִיו שְׂעִרֹת וַיְבָרֲכֵהוּ: וַיֹּאמֶר אַתָּה זֶה בְּנִי עֵשָׂו וַיֹּאמֶר אָנִי: (כז, כג–כד)

ולא הכירו כי היו וגו׳. ואף על פי כן דחה שמיעת קול מלפני חוש ההרגש, כי הקול יכול להשתנות, או לצד משמיע או לצד שומע, מה שאין כן הרגשת שערות הידים הוא סימן מובהק:

ויברכהו. פירוש לצד כי מקודם שמששו וידע כי עשו הוא, לא היה לו דבר מכחיש לקול הבא לאזניו שאינו עשו, והרי זה מתעתע, ונכנס בחששת יעקב שאמר (פס׳ יב) וְהֵבֵאתִי עָלַי וגו׳. והגם שלא מצינו לו שקללו, אף על פי כן הכין לבו לשנאתו, ודבר זה בצדיקים יפעיל, וצא ולמד מרבותינו ז״ל אם היו מקפידים בלבם על הזולת היו מביאים עליו קללה (מו״ק כה:), [חליש דעתיה דר׳ יוחנן, חלש ריש לקיש, אתאי אחתיה קא בכיא וכו׳, נח נפשיה דר׳ שמעון בן לקיש (ב״מ פד.)], לזה כשראה **ידיו שעירות, ויברכהו**, להסיר ההפך שהומשך מקודם:

ויאמר אתה זה וגו׳. פירוש מצדיק דבריו כי הוא **עשו**, לא שואל. ותשובת יעקב היא בלשון פשיטות, **אני: עוד** ירצה באומרו **אתה זה**, להיות שהיה קולו מגיד כי יעקב הוא, לזה נתכוון לברך לגוף המחליט כי הוא עשו, ולזה אמר **אתה זה** מורה באצבע, לאשר יגיד חוש המישוש, והיה מלביש הברכות בדעתו במה שלפניו בלא שום מחשבה מי הוא. וזה הוא לטובה אות שקבל הברכות יעקב בכוונה אליו, והגם שגמר אומר יצחק והזכיר **עשו**, עם כל זה בשעת הברכה לא היה מברך אלא זה שלפניו:

ברכות יצחק ליעקב

וַיִּגַּשׁ וַיִּשַּׁק לוֹ וַיָּרַח אֶת רֵיחַ בְּגָדָיו וַיְבָרֲכֵהוּ וַיֹּאמֶר רְאֵה רֵיחַ בְּנִי כְּרֵיחַ שָׂדֶה אֲשֶׁר בֵּרֲכוֹ יְיָ: וְיִתֶּן לְךָ הָאֱלֹהִים מִטַּל הַשָּׁמַיִם וּמִשְׁמַנֵּי הָאָרֶץ וְרֹב דָּגָן וְתִירֹשׁ: יַעַבְדוּךָ עַמִּים וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ לְאֻמִּים הֱוֵה גְבִיר לְאַחֶיךָ וְיִשְׁתַּחֲווּ לְךָ בְּנֵי אִמֶּךָ אֹרְרֶיךָ אָרוּר וּמְבָרֲכֶיךָ בָּרוּךְ: (כז, כח–כט)

ויברכהו ויאמר ראה וגו׳. אומרו **ראה** לא לשון ראיה, אלא חשיבות. והכוונה ראוי הוא **ריח בני**, וחשוב לדמותו **כריח שדה אשר** וגו׳:

ויתן לך האלהים. טעם אומרו וא״ו בתחילת ענין, להיות שקדם ואמר **ויברכהו** הוסיף עוד לומר **ויתן לך** וגו׳. ומה שלא פירש הברכות הרמוזות **בויברכהו**, אולי שיכוין על דרך אומרם ז״ל (ב״ר לט יא) שמפתח הברכות נתנו ה׳ לאברהם ואברהם ליצחק (שם סא ו) ועתה מסרם יצחק ליעקב. והוא אומרו **ויברכהו**, פירוש מסר לו הברכות שיהיו ברשותו:

עוד ירצה, שברכו ברכות רוחניות וגשמיות. כנגד הרוחניות אמר בהעלם **ויברכהו**, וכנגד הגשמיות אמר **ויתן לך** וגו׳ בתוספת וא״ו, לומר מלבד עולם העליון אשר בחר אברהם לבניו, שהוא עיקר תכלית זרע ישראל, עוד יתן לו בעולם הזה וכו׳: **עוד** ירצה על זה הדרך, לא מלבד מדת הרחמים, אלא גם מדת הדין תסכים על נתינה זו. והוא אומרו **ויתן לך האלהים** פירוש גם מדת **אלהים**:

יעבדוך וגו׳. אולי כי המלך לא יעלה מם הנוגע לו בין העם. וכדומה לזה ימצא בזמן שישראל משועבדים לאומות העולם, המלכים שבהם שהם בעלי תורה פטורים מהמס (עזרא ז כד; ב״ב ז:). ומה שאמר אחר כך (פס׳ מ) וְאֶת אָחִיךָ תַּעֲבֹד והוא היה מלך, חוזר אל **בני** עשו:

הוה גביר לאחיך. פירוש אחיו ממש, לא יהיה לו לעבד אלא שיהיה הוא **גביר** לו, אבל הבאים אחריו **ישתחוו** לו. והוא אומרו **וישתחוו לך בני אמך**:

עוד ירצה, שיהיה הוא מתגבר עליו באמצעות עבודת הקודש אז **ישתחוו לו בני** וגו׳, כי זולת זה לא ישתעבד אח לאחיו. ולזה תמצא כי במעט התרשלות שהיו מתרשלים ישראל בעבודת ה׳, תכף ומיד וַיִּפְשַׁע אֱדוֹם (מ״ב ח כב):

אורריך וגו׳ ומברכיך וגו׳. פירוש **אורריך** לעתיד, **ארור** הוא מעכשיו, ולא יקום לארר. **ומברכיך, ברוך** הוא מקודם, כדי שתחול ברכתו עליך:

פניני וחידושי אור החיים הק׳

האמוראים לא היו בקיאים בברייתות

וַאֲחֻזַּת מֵרֵעֵהוּ וּפִיכֹל וגו׳ (כו, כו). **ולא** יקשה בעיניך מה שפירשנו שנחלקו התנאים במה שנחלקו האמוראים, כזה הם רבים, כי לא היו האמוראים בקיאים בברייתות, ובפרט באגדות:

רבקה חששה מקללת יעקב על עצמו

עָלַי קִלְלָתְךָ בְּנִי וגו׳ (כז, יג). **טעם** אומרה **בני**, אחר שעמו היתה מדברת. פירוש מה שהוצאת אתה מפיך עתה [והבאת עלי קללה ולא ברכה], ושיעור התיבה **קללה שקללת בני**, והוא על דרך אומרם ז״ל (מכות יא.) 'קללת חכם אפילו על תנאי' וכו׳. ולזה חששה ולבשה היא גרם קללה שהוציא מפיו, ואם לא (היה) [היתה] אומרת **בני**, היה נשמע קללה שיקללו אביו:

התורה מצטערת שלא קיבל יעקב את כל הברכות

וַיְהִי כַּאֲשֶׁר כִּלָּה יִצְחָק לְבָרֵךְ אֶת יַעֲקֹב (כז, ל). **טעם** אומרו **ויהי** לשון צער, כי התורה מצטערת על אשר כלה ולא ברך כל הברכות, שהרי מצינו שברך לעשו אחר כך, ואם היה מברך אותם הברכות הנשארות ליעקב, כבר אבדה תקות אדום:

יעקב הצטער שימצא כגנב

וַיְהִי אַךְ יָצֹא יָצָא יַעֲקֹב (כז, ל). **טעם** אומרו **ויהי** לשון צער, גם אמר **אך**. ... ורמז אל הצער שחש יעקב שימצא כגנב במחתרת בפני אביו כשהרגיש בביאת עשו:

רחמי האב על הבן

וַיַּעַן יִצְחָק אָבִיו וגו׳ (כז, לט). פירוש נתינת טעם למה חזר לברכו. לצד רחמי אב, כשבכה נכמרו רחמיו:

איסור רכילות

וַתֹּאמֶר רִבְקָה אֶל יִצְחָק קַצְתִּי בְחַיַּי וגו׳ (כז, מו). לא רצתה לגלות הדבר ליצחק, משום איסור רכילות, ואמרה סיבה אחרת. אבל מה שגילתה ליעקב, אדרבה קיימה מצות 'לא תעמוד על דם רער' (ויקרא יט טז):

וטעם אומרו **מברכיך** לשון רבים ולא בירך אלא לאחד, גם הזכיר **מאררים** רבים **וארור** לאחד. נתכוון לשלול חלק מהמאררים שאינו ארור, והוא אחיה השילוני וכיוצא בו (עיי׳ תענית כ.), לזה אמר **ארור** ולא ארורים כולם. ובמברכים גם כן יש מהמברכים שאינו בכלל ברוך, והוא בלעם הרשע שהגם שברך לא יבורך, ולזה אמר **מברכיך** יש בהם חלק אחד שהוא **ברוך**, ולא כולם, לשלול הנזכר:

ואמר **ומברכיך** בתוספת וא״ו, לרמוז על מין מקלל שישנו בכלל ברכה והוא המכוון לברך, על דרך אומרם רבנן לר׳ אלעזר בן רבי שמעון בן יוחאי (מו״ק ט:) 'תזרע ולא תחצד' וכו׳. וזה הוא שיעור הכתוב **אורריך ארור ומברכיך** פירוש ואותם אורריך אם הם מכוונים למברכיך, **ברוך**:

שמחה השלימה יהיה כשעשיו יאבד

וְעַל חַרְבְּךָ תִחְיֶה וְאֶת אָחִיךָ תַּעֲבֹד וְהָיָה כַּאֲשֶׁר תָּרִיד וּפָרַקְתָּ עֻלּוֹ מֵעַל צַוָּארֶךָ: (כז, מ)

ואת אחיך וגו׳ והיה כאשר וגו׳. רבו הפירושים בזה. ואפשר לומר שנתכוון לומר על זה הדרך, שכל הברכות שברכו יהיה כאשר יעבוד את אחיו. וכאשר **ירד** ממדרגה זו, או ירצה לשון **רדוי** כאשר תהיה רדוי ואבוד, יקדים לפרוק עולו ואחר כך

תרל, ויהיה בית יעקב אש וגו׳ ובית עשו לקש (עובדי׳ א יח), ויכלה. ולזה לקלק לומר **והיה** לשון שמחה (ב״ר מב ג), כי אז יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ (תהלים צו יח). או יכלה, **והיה באשר** תשלוט תחה הפוּ חֲלָפָה (ע״פ ירמי׳ ה כה):

הגרים הם בירורי ניצוצות הקדושה מהקליפה

וַיִּשְׁלַח יִצְחָק אֶת יַעֲקֹב וַיֵּלֶךְ פַּדֶּנָה אֲרָם אֶל לָבָן בֶּן בְּתוּאֵל הָאֲרַמִּי אֲחִי רִבְקָה אֵם יַעֲקֹב וְעֵשָׂו: (כח, ה)

וישלח יצחק וגו׳. צריך לדעת למה הוצרך לומר **אחי רבקה**, מי לא ידע זה, ומה גם שכבר נאמר למעלה כן (וְאַבְנוֹת לָבָן אֲחִי אִמֶּךָ (פס׳ ג)). ועוד למה **אם יעקב ועשו** הם דברים יתירים:

אכן בא הכתוב להתיר טעם ליצחק לשלחו משם כדי שלא יקח אשה מבנות כנען. והנה שלחו אביו ואמו לשם מפורסם – לבן הארמי. והגם שאברהם שלח ואמו רבקה, לא היה בהול מפורסם בדבר כלל, ועוד שלא יאמר בפירוש לאברהם שיקח את בהול, מה שאין כן יצחק שלוה ליעקב שיקח משם מבנות לבן הרשע. לזה אמר **אחי רבקה**, שניהם ילכו מבהול הרשע, וכמו כן ילא מלבן את לדקת, גם אין להוכיח שלא ילא שלשלח שוב קדושה מאד רשע, לזה אמר **אם יעקב ועשו**, פירוש הרי שיצתה שלשלת הקדושה מאד רשע, גם כן אין להחליט ולומר כי להיות לבן רשע לא ילא ממנו בנות כרבקה:

אצל אברהם ויצחק נתברר הקדושה רק בזכרים

ויש לך לדעת, כי לוקח בימים ההם שעדיין לא נתבררו הנשמות הקדושות ממקום שבייהם, והוכרה משפחת אברהם כי אם קנתה לה הקדושה מקום, והיה לה לאות עולם לאברהם ולזרעו, כי הם גרים לשמונים, וכל שאר יתגייר מהאומות בכל זמן יקרא אברהם ונקבה שרה. לזה אין הקדושה יחפץ אחר מינו, כי חָלָל הָיָה לַאֲדָמָה (ע״פ יחזקאל לג כו), ולא הושלם בנין הקדושה בזכרים ובנקבות, כי לא הוליד אלא את יצחק ולא הוליד נקבות עמו. ומזה כי לזה אמר הכתוב (לעיל כה יט) לַאֲבָרָהָם הוֹלִיד אֶת יִצְחָק, פירוש לבדו בלא בת זוג. וכמו כן יצחק לא היה לו בנות, כי נישואי הקדושה הנקבות עודם בארץ שבי, לזה שלחו יצחק לחזר אחר לבילתו:

אך זה היום שקיוניהו כי פרחו שוק הקדושה – הן בני ישראל, ופרח מטה עוז תפארה, והוכר לילן החיים – חֵלֶק יְיָ עַמּוֹ יַעֲקֹב חֶבֶל נַחֲלָתוֹ (דברים לב ט), הן הנה המובהקים בקודש, ולא יסוב אלא ממטות בני ישראל למשפחות הארץ, ואם נשאר מנישואי הקדושה בתוך העמים – הרי הם בילישתם לעולם מתאספים ובאים, ואחר גדותם ילמנו כי מבודים היו ולנו הם:

ז׳ אומות מושללים לגמרי מהקדושה

ומעתה הנה נעני אשר הקפיל אברהם לבלתי קחת לו אשה מהם (לעיל כד ג), גם יצחק בוא ליעקב על זה (פס׳ ו), דבותינו למדו (ב״ר נט ט) ׳כי הוא אכור וזרע אברהם ברוך וכו׳, ודבריהם סתומים הם, ולפי מה שהבנתי מלינו עיקר הטעם נכון, כי טעמו של אברהם הוא, כי הוא מושלל מנפשות הקדושות, וכל בנותיו חלק רע ומתועב, לזה החליטו לבלתי קחת ממנו, כי לא ילמא בו דבר קדוש, והוא סוד אומרו (לעיל ט כה) אָחוֹר כְּנָעַן, פירוש מושלל בהחלט ממין הקדושה:

ותמצא כי ממין האומות על היום עודם מתקבלים ובאים גרים וחסים בצל הקודש, אשר לא שמענו מימי קדם כי נתגייר גר כנעני כשאר העמים, וזה יגיד דבריני. ואולי כי לזה יאו האל (דברים כ טז) לֹא תְחַיֶּה כָּל נְשָׁמָה משבעה עממים, ודקדק לומר **כל נשמה**, להת טעם למאות **לא תחיה** כי אין בהם **נשמה**, פירוש נפש קדושה שיתייחס אליה שם נשמה לחוס עליה להחיותה כעמון ומואב, והבן:

ואחרי הודיע אלהים לותנו את כל זאת, צריך להת לב מדוע אנו בעונות משועבדים לבנען, אחר שידענו נאמנה שהשיעבוד הוא לבדר הניצוצות של הקדושה שבתוך הקליפה, ובבנענים אין בהם ניצוץ קדוש לרדת לחריו בגלות. ותמצא כי מצרים אשר נתרוקנה מהניצוצות כאומרם ז״ל (בכורות טו:; פסחים קיט.) ׳לא ילאו ישראל עד שעשאוה כמצולה שאין בה דגן וכמצולה שאין בה דגים, דכתיב (שמות יב לו) וַיְנַצְּלוּ אֶת מִצְרָיִם׳, לוה ה׳ לבל יבאו שמה, וכמבואר הטעם בדברי האר״י ז״ל (פע״ח שער קר״ש פ״ג). ואם כן לוץ יהיה שנשבול את כל עוסק הגלות הזה מבלי היות בו ניצוצי הקדושה:

תבלית הגלות הוא לברר ניצוצות שלא מתתקנים אלא ע״י צער

אכן יתבאר הדבר על דרך לומרם ז״ל (ליקוטי תורה מקץ) כי יש שני מיני ניצוצי הקדושה שבויים בקליפה, האחד נשמות יקרות ויוצאות בחמצעות הלידה כאברהם ושרה וכרבקה ורחל, וכנשמת ר׳ חנינא בן תרדיון שיצא מפשם עם דינה (עיי׳ שבת״ג הקדמה לו), וכרות ממוצא, וכנעמה מעמון, וכאונקלוס הגר וכדומה. והשני הוא מין ניצוץ של קדושה הדבוק בקליפה ואינו יוצא כלל אלא מעורה בקליפה, ואין לו מציאות ליפרד ממנו אלא כשאר ייצר ליקראל על ידי צער או על ידי הכאה, שבאמצעות דבר זה תהיה נפרדת הקדושה וחוזרת לשרשה:

ומעתה יש טעם לגלות זה, כי תאוה לברר בחינת ניצוצי הקדושה שהינה נפרדת אלא על ידי צער שמצטערים ישראל. ועל גלות הזה אמר הכתוב (עובדיה ו כ) וְגָלַת הַחֵל הַזֶּה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר כְּנַעֲנִים עַד צָרְפַת, שהכתוב קראו החל מלשון נְהֶיֶתִי וְנֶחֱלָיְתִי (דניאל ח כז), כי הסגת תכלית הגלות ביניהם הוא בחמצעות הצער, ולזה הוא משונה מכל הגליות, כאשר ראינו בעינינו. ואמר **אשר כנענים** ולא אמר **בכנענים**, וגם אמר **כנענים** לשון רבים, לולי כיוון על הניצוצות של הקדושה, שלהיותם עתה בתוך קליפת כנען יקראו בשמו **כנענים**, ושיעור הכתוב על זה הדרך, **גלות החל הזה** שהוא גלות ישראל, הוא לסיבת **בני ישראל**, שהם עתה נקראים **כנענים** על מקום שהם שם: